

НАРОДНІ ПОРІВНЯННЯ У СЛОВНИКУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ГОВІРКИ СЕЛА СОКИРНИЦЯ ХУСТСЬКОГО РАЙОНУ

I. САБАДОША

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (43)

УДК 811.161.2'374:811.161.2'282.2(477.87)

DOI:10.24144/2663-6840/2020.1(43).271–276

Харківська О. Народні порівняння у Словнику закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району І. Сабадоша; кількість бібліографічних джерел – 18; мова українська.

Анотація. У статті вперше зроблено спробу лексико-семантичного дослідження порівняльних конструкцій у Словнику закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району Закарпатської області І. Сабадоша. Це диференційний словник, який містить близько 16 тисяч назв, зібраних автором протягом 20–25 років у говірці марамороського типу закарпатського діалекту. Більшість реєстрових слів мають ілюстрації із зв'язного мовлення, а також прислів'я, приказки, загадки, уривки з народних пісень та зразки інших видів народної творчості. Словник І. Сабадоша уже став об'єктом дослідження. Г. Вовченко у статті «Синтаксис народного мовлення в діалектному словнику: красназвичайний аспект» розглядала можливість використання діалектного словника при вивченні синтаксичних особливостей марамороських говірок закарпатського говору південно-західного наріччя.

У Словнику І. Сабадоша виявлено 138 стійких порівняльних конструкцій. За семантичним значенням народні порівняння можемо поділити на такі групи: *порівняння на позначення зовнішніх рис людини, порівняльні конструкції на позначення одягу або як людина виглядає у ньому, порівняльні конструкції на позначення розумових здібностей людини, народні порівняння на позначення якостей / властивостей людини, народні порівняння на позначення властивостей їжі та напоїв, а також процесів, пов'язаних із споживанням їжі, порівняльні конструкції на позначення часу та ін.*

Значну частину порівняльних конструкцій становлять компоненти на позначення частин тіла (соматична лексика): *та/кі в т'а/очі чіл:ин'і, ги в попа'диц'і, ут:о/пырилис'а в'н'ого/вуха, ги в осла* та порівняльні конструкції із назвами тварин: *міс'туйєс'а, гі/куруц'а на'с'ідал'і, та/кый'лехкый, йак руску'р'іх.*

Конструкції поєднані порівняльними компонентами *ги (л'ітише ближн'ый су'с'ід, ги далекый брат), гі (про'нав, гі сул' в ук'р'оні), ги'бы / гі'бы (так ми /кажеши, гі'бы м ти не'р'одина), йак (будеши /битый йак'гаман).*

Порівняльні конструкції, зафіксовані у Словнику І. Сабадоша, цінний емпіричний матеріал, який може стати джерелом до укладання діалектного фразеологічного словника закарпатських говірок, а спроба структурно-семантичного аналізу порівняльних конструкцій вказує на важливість дослідження діалектної фразеології в майбутньому.

Ключові слова: говір, говірка, закарпатський діалект, фразеологічна одиниця, народні порівняння, словник.

Постановка проблеми. Останніми роками все частіше діалектна фразеологія стає об'єктом наукових розвідок, свідченням цього є дослідження Н. Бабич (буковинські говірки), М. Доленка (східнополіські), Н. Коваленко (західно-подільські), М. Демського (бойківські), Г. Ступінської, Н. Вархол, А. Івченка (лемківські), М. Олійника (гуцульські), В. Лавера (карпатські), Н. Романюк (верхньонадністрянські), Г. Доброльожі (поліські), А. Сагаровського (центральнослобожанські), В. Ужченка, Д. Ужченка, Р. Міняйла (східнослобожанські і степові), Т. Грици (запорізькі), Н. Кірілкової (волинські) [Мацюк 2020, с. 6–7]. Часто, на жаль, фразеологічний матеріал не опублікований окремо, а представлений лише фрагментарно у додатках до дисертацій та інших видах наукових робіт [Коваленко 2016, с. 116].

Аналіз досліджень. Народне мовлення здавна привертало увагу дослідників, бо фактичний матеріал тут посеред нас, який потрібно збирати, фіксувати, описувати, адже мова народу з плином поколінь може змінюватися, а відтак – багато втрачаємо. А в основі народних порівнянь лежать ще і спостереження над природою, тваринами, над життям, поведінкою та культурою людини [Коваленко 2010, с. 108].

Українська діалектологія уже має значні здобутки, важливість яких не може бути недооцінена.

Варто згадати С. Бевзенка, праці якого не втратили свою цінність та актуальність і до сьогодні. Закарпатська діалектологічна школа також ніколи не залишалася осторонь і відома своїми досягненнями на увесь світ. Серед знаних мовознавців, які досліджували закарпатський діалект, не можна не згадати Й. Дзендзелівського, М. Грицака, К. Галаса, В. Лавера, П. Чучку, П. Лизанця, І. Сабадоша, а також О. Пискач, О. Миголинець, Е. Гоцу та ін. Найповніше досліджена лексика, яка є безцінним фактичним матеріалом і в майбутньому може слугувати для вивчення наступних рівнів мови.

Якщо ж говорити про дослідження фразеологічних одиниць в українських говірках Закарпаття, то цей матеріал українській науці представлений ще не повністю. До сьогодні діалектна фразеологія, народні порівняння все ще лишаються не до кінця вивченими, зафіксованими, а тим паче закодифікованими у словниках. Фразеологічні одиниці та народні порівняння можемо знайти у працях Й. Дзендзелівського (зокрема коментарях до карт) [Дзендзелівський 1958, 1960, 1993], Матеріалах до Словника українських говірок Закарпатської області М. Грицака [Грицак 2017], у текстах українських закарпатських говірок, укладених О. Миголинець та О. Пискач [Миголинець, Пискач 2004], а також джерелом для вивчення можуть бути праці В. Іваня [Іва-

ньо 1959], Ю. Чорі [Чорі 2002], І. Керчі [Керча 2007], І. Вamoш [Вamoш 2008] та багато ін., де ми можемо знайти фраземи, народні порівняння, прислів'я, приказки, вірування, уривки з пісень тощо.

Неоціненний внесок у вивчення діалектної фразеології Закарпаття зробив В. Лавер. Він стверджував, що об'єктом дослідження при вивченні діалектології має стати діалектна фраза, тобто «мовленнева одиниця, яка виникла і функціонує в певному наріччі, говорі, характеризується територіальними діалектними ознаками (компонентний склад, фраземне значення, вторинна номінативна функція, відтворюваність, граматичні категорії) і знаходиться за межами літературної мови» [Лавер 1992, с. 6]. Останнім часом вивчення, дослідження і найголовніше – збір матеріалу (фразеологічних одиниць) все частіше спостерігаємо і серед сучасних науковців. Не можна не згадати праці А. Галас [Галас 2019] та О. Миголинець [Миголинець 2013]. А. Галас детально зупинилася на описі порівняльних конструкцій, зафіксованих у трьох районах Закарпатської області, а також зауважила, що досі в мовознавстві немає єдиної думки щодо визначення порівняння як мовного явища і найбільше дискусій виникає навколо таких питань: 1) порівняльні конструкції є об'єктом вивчення діалектної фразеології чи діалектного синтаксису; 2) чи зараховувати порівняльні звороти до фразем; 3) принципи розмежування порівняльних зворотів і порівняльних речень – компонентів складнопідрядного речення; 4) засади лексикографічного впорядкування порівняльних конструкцій [Галас 2019, с. 25]. Метою наукової розвідки А. Галас став структурно-семантичний опис порівняльних зворотів у закарпатських говірках.

Дослідження О. Миголинець пов'язане з лексикою народної медицини українських говірок. Об'єктом дослідження стали фразеологічні одиниці закарпатських говірок на позначення назв хвороб, фізичного та психічного стану людини. Основна увага зосереджена на компонентному складі та лексико-граматичній характеристиці [Миголинець 2013, с. 39].

Мета статті – проаналізувати народні порівняння у Словнику закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району Закарпатської області І. Сабадоша. Ця мета буде реалізована шляхом виконання таких завдань: описати стан вивчення фразеологізмів у говорах; зібрати і виокремити народні порівняння у Словнику І. Сабадоша; з'ясувати важливість зафіксованого діалектного матеріалу у словниках для подальшого вивчення та дослідження.

Методи та методика дослідження. Під час дослідження ми використали комплекс методів: описовий, зіставний, метод кількісних підрахунків, метод фразеологічного аналізу, метод лінгвістичного дослідження з елементами спостереження над фактичним матеріалом.

Виклад основного матеріалу. Дуже часто ми недооцінюємо матеріал діалектних словників. Про необхідність дослідження багатого фактичного матеріалу, представленого в діалектних словниках, указує І. Ващенко. У діалектних словниках,

що «представляють різні ареали української мови», фактичний матеріал накопичувався протягом десятиліть. На його думку, «усебічне спостереження над фразеологічною лексикою говірок України дасть підстави для багатьох теоретичних висновків і узагальнень, що певною мірою поповнить відомості з сучасної діалектної фразеології» [Ващенко 2007, с. 130].

Нашу увагу ми зосередили на структурно-семантичній характеристиці народних порівнянь у Словнику І. Сабадоша, бо цей емпіричний матеріал до сьогодні ще належно не представлений і не вивчений. Це диференційний словник, який містить близько 16 тисяч назв, зібраних автором протягом останніх 20–25 років у говірці марамороського типу закарпатського діалекту. Більшість реєстрових слів мають ілюстрації із зв'язного мовлення, а також прислів'я, приказки, загадки, уривки з народних пісень та зразки інших видів народної творчості. До Словника також додані діалектні тексти, записані у говірці села Сокирниця Хустського району Закарпатської області у 2004–2005 роках [Сабадош 2008]. Словник І. Сабадоша уже ставав об'єктом дослідження. Г. Вовченко у статті «Синтаксис народного мовлення в діалектному словнику: краєзнавчий аспект» розглядала можливість використання діалектного словника при вивченні синтаксичних особливостей марамороських говірок закарпатського говору південно-західного наріччя.

У Словнику І. Сабадоша виявлено 138 стійких народних порівнянь. До уваги ми не брали фразеологізми, епітети, метафори, прислів'я, уривки з народних пісень тощо, хоч такі теж представлені у словнику.

За семантичним значенням народні порівняння можемо поділити на такі групи:

1. Порівняння на позначення зовнішніх рис людини:

– **гарний / гарна:** *та'ка файна /д'івка, ги ба'б'овка (кукла, лялька)* [Сабадош 2008, с. 18];

– **некрасивий / некрасива:** *та'ка с', ги /м'ойма (м'ол'ма) (мавпа)* [Сабадош 2008, с. 175];

– **товстий / товста:** *тава/летовата (товстий, вайлуватий) жо'на, ги кара'патиц'а (жаба-ропуха)* [Сабадош 2008, с. 348], *та'ке в /н'ого чер'виско, ги /дийжа (діжка)* [Сабадош 2008, с. 414], *та'кый у /н'ого /тембех, ги'бы мав ро'жати* [Сабадош 2008, с. 56];

– **вуха, очі, ніс, рот, язик:** *та'кі в т'а /очі чи/л:ин'і, ги в попа'диц'і (попадіця 'гірчак' (Rhodeus amarus))* [Сабадош 2008, с. 257], *та'кый /увалила /йазык, ги /ран:ик* [Сабадош 2008, с. 279], *ут:о'пырилис'а в /н'ого /вуха, ги в о'сла* [Сабадош 2008, с. 372], */ротик у /т'ойі /д'івкы, йак ш'ніл'ка (шнілька 'спеціальна приколка (прикраса) у весільному вінку молодої)* [Сабадош 2008, с. 423];

– **голова, обличчя:** *не'стриженый ус', ги пал'ух (палух 'чоловік або хлопцев з великим волоссям, давно не стрижений')* [Сабадош 2008, с. 216], *р'а'бый, ги /пуйчаче йай'це* [Сабадош 2008, с. 302], *та'ка ністр'іго'вата /д'івка, ги'бы йі /мухы у'б:абрали (ністріговатый 'який має веснянки на*

тілі, переважно обличчі) [Сабадош 2008, с. 231];

– **руки / ноги:** /ручишча в 'н'ого, **ги в мид'вид'у лаба** [Сабадош 2008, с. 325], **п'яс'ц', ги д'їтин'с'ка голо'ва** [Сабадош 2008, с. 304], **та'кый довго'лабий, ги'г'вл'а** [Сабадош 2008, с. 67], **ногы в'Цил'ї тун'кі, гї в'г'вл'ї** [Сабадош 2008, с. 58];

– **про велику, неповоротку, вайлувату людину:** **не^м буд', ги ко'лода, ай перебі'сас':а'черес плут** [Сабадош 2008, с. 220].

2. Порівняльні конструкції на позначення розумових здібностей людини: **та'кыйіс', не^мборе, дур'ний, гї (йак) 'бота (в'д'л'ос'ка)** [Сабадош 2008, с. 30], **та'ка с' дур'на, гї'бы с':а най'їла масла'гу** (маслагы 'отруйні гриби) [Сабадош 2008, с. 168], **та'кый дур'ний, гї'бы с'а н'їмиц'ї най'їв** (німиця 'блекота чорна' (Huoscyamus niger)) [Сабадош 2008, с. 208], **тот 'бїм'був дур'ний йак 'талпа, лиш'очи на т'а у'валит** [Сабадош 2008, с. 25], **з ним гово'рїти – йак дур'ных з'рїбу с'а най'їсти** [Сабадош 2008, с. 81], **за'бытый, ги 'бенчик** [Сабадош 2008, с. 87] та інші.

3. Народні порівняння на позначення якостей / властивостей людини: **та'кый 'добрый, ги да'раба хл'їба** [Сабадош 2008, с. 60], **та'кый не^мдобрый йак хрін'** [Сабадош 2008, с. 405], **та'кый ис', 'Цил'ку, не^мдобрый, ги по'пер** [Сабадош 2008, с. 258], **здо'ровый, йак о'р'їх** [Сабадош 2008, с. 214], **сил'ний, йак 'біка** [Сабадош 2008, с. 25], **ко'бым так біро'вав, йак 'годен** (жарт) [Сабадош 2008, с. 25], **об'жил:ивый, йак о'та саран'ча** (сарана) [Сабадош 2008, с. 327], **та'кый 'зависный, гї'бы 'н'їгда не^мїв** [Сабадош 2008, с. 89], **ди'ви, йак за'фр'їнкала, гї'бы ки'гін'ув 'была** (зафр'їнкати 'раговорити пихато, різко, неприємно') [Сабадош 2008, с. 114], **шчо 'пїйеш, ги ку'гут?** [Сабадош 2008, с. 232], **ку'пив си т'рум'бету, та трум'бече 'кажз'ый дин', ги здур'їлий** [Сабадош 2008, с. 355] та ін.

До цієї групи відносимо порівняльні конструкції на позначення п'яної людини або процесів, які пов'язані з розпиванням горілки: **'тоц':а чу'л'вік 'читаво вио'рив, бо п'їаний, ги 'цолиток** [Сабадош 2008, с. 396] (**цолиток** 'складаний метр' [Сабадош 2008, с. 410]), **дос'мішко'вав'а сам нат со'б'ов, бо пїе ги свїн'а** [Сабадош 2008, с. 74], **приї'ш'ов п'їаний та на'рїгав'а, йак свїн'а, в'хы'жи** [Сабадош 2008, с. 194], **так нах'лыц'кав'а, шчо п'їаний йак 'цолиток** [Сабадош 2008, с. 200], **їде в три пу'т'ї, йак плї'т'анка** (плетянка 'вишплетена з мотузків сітка, в якій носили в поле їжу робітникам'. Зараз уживається тільки в порівнянні) [Сабадош 2008, с. 233] тощо.

Зазвичай порівняльні конструкції цієї групи вживаються для позначення негативних рис та якостей людини.

4. Порівняльні конструкції на позначення одягу або як людини виглядає в ньому: **шчо с':а так р'озуд'їла, ги до'церкви?** [Сабадош 2008, с. 316], **уб'ралас'а, ги чорт на ма'лину** [Сабадош 2008, с. 358], **так ис':а 'упарадила, гї'бы с': уд:а'вала** [Сабадош 2008, с. 381], **так ис':а набуксо'вала, гї'бы с'до 'церки йшла** [Сабадош 2008, с. 180], **сис'ре'клик гї'бы на 'тебе шти'мований** [Сабадош 2008,

с. 425], **так ис':а набуксо'вала, гї'бы с'до 'церкви йшла** [Сабадош 2008, с. 180], **о'та с'вїта ї'уй па'суїе, ги свї'ни ку'гут'кы** [Сабадош 2008, с. 218],

5. Народні порівняння на позначення властивостей їжі та напоїв, а також процесів, пов'язаних із споживанням їжі: **та'ке квас'не, ги кисї'лиц'а** (киселїця 'драглиста маса з пом'ятих або слабо розварених слив без цукру як матеріал для приготування джему, повидла') [Сабадош 2008, с. 141], **та'ке 'йаблыко квас'не, ги 'цицик** (цїцик 'що-небудь дуже кисле (зокрема щавель)') [Сабадош 2008, с. 408], **про'кыс, гї квас** (квас 'закваска (залишена грудочка сирого тіста), для приготування розчини') [Сабадош 2008, с. 140], **не^мзаран'тована йї'да та'ка – гї бї'да гур'ка** [Сабадош 2008, с. 205], **тот так соло'нину 'лупат, гї'бы 'н'їгда ни ї'в** [Сабадош 2008, с. 164], **'пекат, гї'бы 'н'їгда не^мїв** [Сабадош 2008, с. 219], **їїст йак гарч** (гарч 'сом' (Silurus glanis)) [Сабадош 2008, с. 45] та ін.

6. Порівняльні конструкції на позначення часу: **так го'ды пруйш'ли, гї'бы 'п'рутом ма'хнув** [Сабадош 2008, с. 47], **го'ды йдут, гї'бы 'п'рутом ма'хав** [Сабадош 2008, с. 53], **'д'їло не^м'чїниц':а так с'коро, ги с'а 'каже** [Сабадош 2008, с. 415]. Дуже часто в таких конструкціях ми відчуваємо сум, жаль за втраченим часом, якого вже не повернути.

Ще однією групою, яку фіксуємо у Словнику, є порівняльні конструкції із назвами тварин: **шчо с'а гнерез'диш, ги 'куриц'а** [Сабадош 2008, с. 49], **не^м мав бы с'моци, ги 'жаба х'воста** (прокльон) [Сабадош 2008, с. 177], **нариб'їн'їв Пет'ро, ги кун'** [Сабадош 2008, с. 194], **н'ух'рит, ги пес** [Сабадош 2008, с. 209], **п'овты'вали му'л'д'ї хл'опц'ї, ги па'ц'ата** [Сабадош 2008, с. 271], **не^м рошче'пар'уй 'ногы, ги ко'рова** [Сабадош 2008, с. 322], **'ходить, ги ко'рова роз'їазана** [Сабадош 2008, с. 323], **'моїа 'д'ївка гет зат'аг'лас'а, 'тул'ко їїст, гї 'кутка** [Сабадош 2008, с. 113]; пор. ще **йак в'овк** (голодний), **йак ку'риц'а ла'був** (про письмо), **йак у слон'а** (про величчя вуха), **йак лисїц'а** (хитрий) та багато ін. (с. Сокирниця Хуст. р-ну).

Значно менше порівняльних конструкцій становлять компоненти на позначення частин тіла (соматична лексика). Хоча у фразеологічних одиницях якраз навпаки соматизми переважають. Це характерно як для літературної мови, так і для діалектології. Усю соматичну лексику умовно можна поділити на групи: 1) сомонімічна лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки); 2) остеонімічна лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання); 3) спланхнонімічна лексика (внутрішні органи); 4) ангіонімічна лексика (кровоносна система); 5) сенсонімічна лексика (органи чуття) [Артемчук, с. 1]. Нам вдалося виокремити, наприклад, соматизм **голова** (**п'яс'ц', ги д'їтин'с'ка голо'ва** [Сабадош 2008, с. 304]; пор. ще **йак сн'їг на г'ло'ву, голова ги мн'ач, голова йак че'ре'п'їна** (с. Сокирниця Хуст. р-ну)). У говірці села Сокирниця фіксуємо ще соматизм **очі** (**гї'бы за очі вз'ав** (темно), **гї'бы ти очі завїло** (когось обдурити), **очі йак цибул'ї** (великі)). Але якраз народних порівнянь до людських частин тіла та зовнішності чи не найбільше: **та'кі в**

т'а /оці чил:ин'і, *ги в попадиц'і* [Сабадош 2008, с. 257], *ут:опырилис'а в н'ого вуха, ги в осла* [Сабадош 2008, с. 372], *р'абый, ги пуйчаче йайце* [Сабадош 2008, с. 302], *та'кый довголабий, ги т'овл'а* [Сабадош 2008, с. 67] тощо. Пор. ще *гі пішчалк'і* (про довгі прямі ноги), *нога ги кол'ода, йак друт* (про жорстке волосся), *йак смірт'* (блідий), *йак скіпка* (худий) (с. Сокирниця Хуст. р-ну).

Знаходимо також у Словнику народні порівняння, які набувають жартівливого, часто іронічного характеру: *но ты долиг'инив, йак ота дод'ївочила* [Сабадош 2008, с. 69], *майус'а, йак голый у'тирн'у* [Сабадош 2008, с. 168], *у'добротого мужа жо'на йак ружа, а в поганого раба жо'на йак жаба* [Сабадош 2008, с. 177], *кум ку'му, йак не'йе ко'му* [Сабадош 2008, с. 205], *бо мы та'кі парован'і, йак гурн'атка мал'ован'і* [Сабадош 2008, с. 218].

Порівняльні конструкції поєднані компонентами *ги* (л'ітше ближс'ий су'с'ід, *ги да'лекый брат* [Сабадош 2008, с. 26], *так му'добре, ги'д'олму в'тирн'у* [Сабадош 2008, с. 47], *не та'ка ко'за бо'гата, ги ро'гата* [Сабадош 2008, с. 27], *'тул'ко ко'сиц'нац'віло, ги в райу* [Сабадош 2008, с. 200], *та'кыйіс', ги'оболок: н'і вон н'і в'хыжи; стуй'иш, ги'оболок* [Сабадош 2008, с. 212]); *гі* (про'нав, *гі сул'в укр'опі* [Сабадош 2008, с. 47], *шчо с'качеш, гі'жіван на друтови* [Сабадош 2008, с. 85], *кл'у'сит, гі'куриц'а* [Сабадош 2008, с. 145], *ота жо'на – гі'йс'а година, 'дуже не'посто'йан:а* [Сабадош 2008, с. 205]); *ги'бы / гі'бы* (так ми'кажеш, *гі'бы м ти не'родина* [Сабадош 2008, с. 47], *'темно, ги'бы за*

'очі ймив [Сабадош 2008, с. 134], *та'кый по'темок, гі'бы очі за'вило* [Сабадош 2008, с. 268], *так у'вірено'каже, гі'бы вто'правда* [Сабадош 2008, с. 363], *та'кый'чорный, гі'бы го'чадом нама'стили* [Сабадош 2008, с. 412]); *йак* (стуй'ит *йак буг* (у значенні Бог) *дирил'а'ный* (стоїть нерухомо) [Сабадош 2008, с. 31], *будеш'битый йак'гаман* [Сабадош 2008, с. 44], *'витко, йак на до'лони* [Сабадош 2008, с. 71], *го'лодый, йак'ме'лниц'кі'кури* (тобто ситий) [Сабадош 2008, с. 170], *та'ку мі'зерію ми'дала, йак'вуші* [Сабадош 2008, с. 173]). У говірці с. Сокирниця, яка зафіксована у Словнику І. Сабадоша, переважають народні конструкції із сполучником *ги*. Цим порівняльним компонентам у сучасній українській літературній мові відповідають сполучники *як, мов, немов, наче, ніби* (пор. літ. *Сагайда з'явився в роті, як богатир; І світ божий, як великдень; сіре, як земля* [Словник української мови 1980, XI, с. 633]).

Висновки. Отже, усне діалектне мовлення є багатим фактичним матеріалом, яке потребує фіксації, опису, дослідження, бо тільки збереження його у словниках покаже в майбутньому динаміку і стане поштовхом до наступних досліджень. Порівняльні конструкції, зафіксовані у Словнику І. Сабадоша, цінний емпіричний матеріал, що може стати джерелом до укладання діалектного фразеологічного словника закарпатських говірок, якого так бракує. Спроба структурно-семантичного аналізу порівняльних конструкцій вказує на необхідність дослідження діалектної фразеології, а також виокремлення її в діалектних словниках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемчук В.А. Соматизми (назви частин тіла людини) в українській фразеології. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/15842>.
2. Вамош І. Новоселицькі вечорниці з народної криниці. Ужгород: ВАТ «Патент», 2008. 250 с.
3. Ващенко І.А. Фразеологічні одиниці в структурі діалектних словників південно-східних говорів України. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 118. С. 130–133.
4. Галас А. Порівняльні конструкції в закарпатських говірках. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Вип. 24. Ужгород, 2019. С. 25–33.
5. Грицак М.А. Матеріали до Словника українських говірок Закарпатської області. Вип. 1: А–Б / За ред. П.Ю. Гриценка. Київ: КММ, 2017. 380 с.
6. Дзензелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (Лексика). Ч. 1. Ужгород, 1958.
7. Дзензелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (Лексика). Ч. 2. Ужгород, 1960.
8. Дзензелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (Лексика). Ч. 3. Ужгород, 1993.
9. Іваньо В. Скарби народної мудрості. Закарпатські українські прислів'я та приказки. Ужгород, 1959. 370 с.
10. Керча І. Русинсько-російський словник у 2 т. Ужгород: ПоліПрінт, 2007. 608 с.
11. Коваленко Н.Д. Матеріали до словника народних порівнянь у західноpodільських говірках. *Волинь-Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2010. № 22 (2). С. 107–114.
12. Коваленко Н.Д. Просторовий зв'язок фразем та їх компонентів. *Лінгвістика*. 2016. № 2 (35). С. 115–134.
13. Лавер В.И. Фраземика украинских диалектов карпатского региона: автореф. докт. филол. наук: спец. 10.02.01 «Украинский язык». Киев, 1992. 50 с.
14. Мацюк З. Говорити як медок варити: словник фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 688 с.
15. Мигoliniнecь О. Фраземи, пов'язані з народною медициною, в українських закарпатських говірках. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Вип. 18. Ужгород, 2013. С. 39–43.

16. Сабадос І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород: Ліра, 2008. 480 с.
17. Словник української мови в 11 т. Т. 11. Київ: Наукова думка, 1980. 699 с.
18. Чорі Ю. Словарь русинського языка. Ужгород, 2002–2008.

REFERENCES

1. Artemchuk V.A. Somatyzy (nazvy chastyn tila liudyny) v ukrainskii frazeolohii [Somatic Vocabulary (names of the parts of the body) in Ukrainian Phraseology]. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/15842> [in Ukrainian].
2. Vamosh I. (2008) Novoselytski vechornytsi z narodnoi krynytsi [Novoselytsia Evening Parties from the Folk Well]. Uzhhorod: VAT «Patent». 250 s. [in Ukrainian].
3. Vashchenko I.A. (2007) Frazeolohichni odynytsi v strukturi dialektnykh slovnykiv pivdenno-skhidnykh hovoriv Ukrainy [Phraseological Units in the Structure of Dialect Dictionaries of South-eastern Dialects of Ukraine]. *Kultura narodov Prichernomor'ya*. № 118. S. 130–133 [in Ukrainian].
4. Halas A. (2019) Porivnyalni konstruktsiyi v zakarpatskykh hovirkakh [Comparative Constructions in Transcarpathian Patoises]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. Vyp. 24. Uzhhorod. S. 25–33 [in Ukrainian].
5. Hrytsak M.A. (2017) Materialy do Slovnyka ukrainskykh hovirok Zakarpatskoi oblasti [Materials for the Dictionary of Ukrainian Patoises of the Transcarpathian Region]. Vyp. 1: A–B / Za red. P.Yu. Hrytsenka. Kyiv: KMM. 380 s. [in Ukrainian].
6. Dzendzelivskiy Yo.O. (1958) Lihvistychnyi atlas ukrainskykh narodnykh hovoriv Zakarpatskoi oblasti URSS (Leksyka) [Linguistic Atlas of Ukrainian Folk Dialects of the Transcarpathian Region of the Ukrainian SSR (Vocabulary)]. Ch. 1. Uzhhorod [in Ukrainian].
7. Dzendzelivskiy Yo.O. (1960) Lihvistychnyi atlas ukrainskykh narodnykh hovoriv Zakarpatskoi oblasti URSS (Leksyka) [Linguistic Atlas of Ukrainian Folk Dialects of the Transcarpathian Region of the Ukrainian SSR (Vocabulary)]. Ch. 2. Uzhhorod [in Ukrainian].
8. Dzendzelivskiy Yo.O. (1993) Lihvistychnyi atlas ukrainskykh narodnykh hovoriv Zakarpatskoi oblasti URSS (Leksyka) [Linguistic Atlas of Ukrainian Folk Dialects of the Transcarpathian Region of the Ukrainian SSR (Vocabulary)]. Ch. 3. Uzhhorod [in Ukrainian].
9. Ivano V. (1959) Skarby narodnoi mudrosti. Zakarpatski ukrainski pryslivia ta prykazky [Treasures of Folk Wisdom. Transcarpathian Ukrainian Proverbs and Sayings]. Uzhhorod. 370 s. [in Ukrainian].
10. Kercha I. (2007) Rusynsko-rosiiskiy slovnyk u 2 t. [Ruthenian-Russian dictionary in 2 volumes] Uzhhorod: PoliPrint. 608 s. [in Ukrainian].
11. Kovalenko N.D. (2010) Materialy do slovnyka narodnykh porivnian u zakhidnopodilskykh hovirkakh [Materials for the Dictionary of Folk Comparisons in Western Podillia Patoises]. *Volyn-Zhytomyrshchyna: istoryko-filolohichni zbirnyk z rehionalnykh problem*. № 22 (2). S. 107–114 [in Ukrainian].
12. Kovalenko N.D. (2016) Prostorovyi zviazok frazem ta yikh komponentiv [Spatial connection of phrasemes and their components]. *Lihvistyka*. № 2 (35). S. 115–134 [in Ukrainian]
13. Laver V.I. (1992) Frazemika ukrainskikh dialektov karpatskogo regiona [Phrasemics of Ukrainian Dialects of the Carpathian Region]: avtoref. dokt. filol. nauk: spets. 10.02.01 «Ukrainskiy yazyk». Kyiv. 50 s. [in Russian].
14. Matsiuk Z. (2020) Hovoryty yak medok varyty: slov. frazeolohizmiv Zakhidnoho Polissia ta sumizhnykh terytorii [Speak Like a Honey Cook: a Dictionary of Phraseology of Western Polissya and Adjacent Territories]. Lutsk: Vezha-Druk. 688 s. [in Ukrainian].
15. Myholynets O. (2013) Frazemy, poviazani z narodnoiu medytsynoiu, v ukrainskykh zakarpatskykh hovirkakh [Phrasemes Related to Folk Medicine in Ukrainian Transcarpathian Dialects]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. Vyp. 18. Uzhhorod. S. 39–43 [in Ukrainian].
16. Sabadosh I.V. (2008) Slovnyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu [Dictionary of the Transcarpathian Patois of Sokyrnytsia village, Khust district]. Uzhhorod: Lira, 2008. 480 s. [in Ukrainian].
17. Slovnyk ukrainskoi movy v 11 t. (1980) [The dictionary of the Ukrainian language in 11 t.]. T. XI. Kyiv: Naukova dumka. 699 s. [in Ukrainian].
18. Chori Yu. (2002–2008) Slovar rusynskoho yazyka [Dictionary of the Ruthenian language]. Uzhhorod [in Ukrainian].

FOLK COMPARISONS IN I. SABADOSH'S DICTIONARY OF THE TRANSCARPATHIAN PATOIS OF THE SOKYRNYTSIA VILLAGE IN THE KHUST DISTRICT

Abstract. The paper is the first attempt of lexical-semantic analysis of comparative constructions in I.V. Sabadosh's Dictionary of the Transcarpathian patois of Sokyrnytsia village, Khust district, Transcarpathian region. This is a differential dictionary, containing about 16 thousand entries collected by the author within the period of 20–25 years in the Maramures patois of the Transcarpathian dialect. Most of the entries have illustrations from coherent speech, as well as proverbs, sayings, riddles, excerpts from the folk songs and samples of other types of folk art.

I. Sabadosh's dictionary has already been the object of research. H. Vovchenko in the paper under the title «Syntax of folk speech in the dialectal dictionary: local lore aspect» considered the possibility of using the dialect dictionary in the study of syntactic features of Maramures patois of the Transcarpathian dialect of the southwestern lingo.

138 fixed folk comparisons have been registered in I. Sabadosh's Dictionary. According to the meaning they have been divided into the following groups: comparisons denoting the external features of a man; comparative constructions to denote clothing or the way a person looks wearing it; comparative constructions denoting human mental abilities; folk comparisons denoting human qualities / features; folk comparisons to denote the properties of food and beverages, as well as the processes associated with food consumption; comparative constructions denoting time, etc.

A significant part of the comparative constructions are represented by the components denoting parts of the body (somatic vocabulary): *та/кі в т'а /очі чи/л:ин'і, ги в пона/диц'і, ут:о/пырилис'а в 'н'ого /вуха, ги в ос/ла* and those with the names of animals: *міс/туйес'а, гі /куриц'а на /с'ідал'і, та/кый /лехкый, йак рускур'іх*. The constructions are connected by comparative components *ги (л'інише б/лижый сус'ід, ги да/лекый брат), гі (про/нав, гі сул' в ук'рѳні), ги/бы / гі/бы (так ми /кажеш, ги/бы м ти не^н ро/дина), йак (бу/деиш /битый йак /гаман)*.

Comparative constructions represented in I. Sabadosh's Dictionary are a valuable empirical material which might be the source for compiling a phraseological dictionary of Transcarpathian dialects, and the attempt of structural-semantic analysis of comparative constructions indicates the importance of examination and research of dialectal phraseology.

Keywords: patois, Maramures dialect, Transcarpathian dialect, phraseological unit, fixed folk comparative constructions, dialectal dictionary.

© Харьківська О., 2020 р.

Олеся Харьківська – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-8145-8069>

Olesya Kharkivska – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-8145-8069>